

KÜLTÜR TURİZMİNİN EVRENSEL ÖNEMİ VE SAFRANBOLU (*)

KIZILTAN ULUKAVAK

“Avrasya Dünya Miras Şehirlerinde Kültürel Turizmin Gelişimi” semineri için Safranbolu’nun seçilmesi, hem ülkem Türkiye için ve hem memleketim Safranbolu için büyük bir önem ve değer taşımaktadır. Bu nedenle ve öncelikle Dünya Miras Şehirleri Organizasyonu ile onun Avrasya Bölge Sekreterliği’ni, bu kentin 1970’li yıllardaki Belediye Başkanı olarak kutluyor, teşekkürlerimi sunuyorum.

Safranbolu için “kentsel sit kararı”, o yıllarda alındı; Safranbolu evleri 1976’dan bu yana, yasal ve örgütsel koruma altında bulunuyor. 20 yıla yaklaşan bir süre sonra 1994’de, UNESCO, Safranbolu’yu “Dünya Miras Listesi”ne aldı. Bu gelişmelerin sonucu olarak, 30 yıl kadar sonra da bugün, çok seçkin konukların Safranbolu’da bir araya gelmelerinin ve Sayın Prof. Metin SÖZEN’in değindikleri gibi, 30 yıl önce Safranbolu nerededir diye sorulurken, bugün dünyanın dört bir yanından çok değerli konukların Safranbolu’da buluşmalarının büyük bir onur ve kıvanç kaynağı olduğuna özellikle değinilmelidir. Bu mutlu olayı gerçekleştiren tüm yetkilileri ve bu arada değerli halefim, toplantının ev sahibi Safranbolu Belediye Başkanı Sayın Nihat CEBECİ’yi kutluyor, teşekkürlerimi yineliyorum.

Hiç kuşkusuz turizm, sadece tatil ve dinlenme amaçlı gezilerle sınırlı değildir. Bunun dışında eğlenme, spor, iş görüşmeleri, fuarlara, kongre ve konferanslara katılma, inceleme, görme, öğrenme amacıyla sürekli yerleşik olunan yerden, aynı ülke içinde bir başka yöreye veya başka bir ülkeye yapılan geziler de, turizmin geniş tanımının anlam ve kapsamındadır. Kültür turizmi ise kısaca, başka yörelerdeki, başka ülkelerdeki doğal, anıtsal ve tarihsel özellik ve güzellikleri görmek, oralardaki insanları tanımak biçiminde özetlenebilir.

Ancak amaç ne olursa olsun; ister tatil, ister kongre ve fuarlara katılım, ister spor, ister eğitim öğrenim amaçlansın, her gidilen yörenin doğal veya tarihsel yerlerini görmek, insanlarını tanımak için de az veya çok bir zaman ayrılmaktadır. Dolayısıyla, her turizm türünün, aynı zamanda kültürel bir nitelik taşıdığı göz ardı edilemez.

Bunun sonucu olarak da, kültür turizminin sujeleri, sadece arkeolog, tarihçi gibi kimi meslek mensupları ve belirli bir konuya ilgi duyan meraklılarla sınırlandırılmaz. Gezi amacı ne olursa olsun hemen herkes, kültür turizminin kapsamındadır. Kültür turizminin en özgün, en ilginç, en otantik objeleri ise, Dünya Miras listesindeki kentlerdedir. Dolayısıyla kültürel turizmin gelişmesi; kongre, konferans, fuar, sergi, spor gibi ulusal ve uluslararası etkinliklerin, önemli bir bölümünün, buralarda yapılmasıyla yakından ilişkilidir. Bu amaçla ihtiyaç duyulacak alt yapı tesislerine, dünya mirası kentler, UNESCO ve Dünya Miras Şehirleri Organizasyonu (OWHC) gibi kuruluşların ilgi ve yardımlarıyla, bir an önce kavuşabilmelidir.

Günümüzde her ülke, turizm etkinliklerini geliştirmeye çabalamaktadır. Bunda öncelikli amaç, turizmin sağladığı ekonomik getirilerden yararlanmaktır. Her turizm türünde olduğu gibi, kültür turizminde de ekonomik amacın büyük bir ağırlık taşıdığı göz ardı edilemez. Kültür turizmine odaklanan yörelere ve özellikle Dünya Mirası kentlere, yerli ve yabancı turist ayırımı olmaksızın gelenlerin harcamaları, hiç kuşkusuz o ülke için; o kentte yaşayanlar için önemli bir gelir kaynağıdır. Ancak bundan çok daha önemlisi, o kentte var

(*) Avrasya Dünya Miras Şehirleri Organizasyonu’nun 11.11.2005 tarihinde Safranbolu’da düzenlediği panelde yapılan konuşma

olan kültürel değerlerin bakımı ve korunması için gereksinim duyulan ödemelere, kültür turizmi gelirlerinin kaynak oluşturacak olmasıdır.

Örneğin Safranbolu’da konakların, konaklama tesisine dönüştürülmesi ve ev pansiyonculuğu sonrası yoğunluk kazanan turizm etkinlikleri, sivil mimarlık değeri evlerin onarım ve koruma olayına büyük ivme kazandırmıştır.

Kültür turizminin dünya mirası kentlere, ekonomik açıdan sağlayacağı somut katkılar kadar ve belki bundan çok daha önemli yararı, hiç kuşkusuz uluslararası ilişkiler alanında olacaktır, olmaktadır. Sosyal, kültürel, ekonomik açıdan birbirinden çok farklı özellikleri olan toplumların, birbirlerini tanımalarında en önemli araç kültür turizmidir

21. yüzyılın başındaki şu günlerde, geniş ve etkin bir çevrenin ortak özlemi olarak, dünyamızda, uluslar arasında her türlü savaşın son bulması, barış ve kardeşliğin egemen olması anlayışının çok sık dile getirildiğine tanık olunmaktadır. Bu özlem ancak, topluluklar arası tanışma ve kaynaşmayı sağlayan; varsa aralarındaki geçmiş düşmanlıkları, çekişmeleri unutturan ve var olan dostlukları da pekiştiren kültür turizmiyle gerçekleşebilecektir.

Her ne kadar, günümüzde Samuel HUNDINGTON gibi, kimi politika teorisyenleri, “*medeniyetler çatışması*” öngörseler de, kültür turizmi, bu yoldaki beklentilere set çekebilecek ve medeniyetler kaynaşmasını sağlayabilecek en değerli araçtır.

Kaç yüzyıl sonra gerçekleşir bilinemez, ama dünyada, günün birinde, bir dünya birliğinin kurulacağını söylemek kehanet sayılmamalıdır. Toplumlar arası ilişkilerin yoğunlaşması, ulusların birbirleriyle kaynaşması ne kadar erken olursa, dünya birliği de o kadar erken gerçekleşecektir. Ancak, dünya birliği herhalde, günümüzdeki küreselleşme (globalizm) yanlılarının özlediği tek kutuplu, tek patronun ekonomik ya da kültürel hegemonyası altında olmamalıdır. Hümanist yaklaşımlarla, ülkelerin ve insanların eşitliği ilke edinilmelidir. Kültürel çeşitliliklere ve ulusal kimliklere saygı gösterilmelidir.

İnsanların birbirini tanımaları, birbirlerinden etkilenmeleri günümüzde çok kolay, günümüz dünyası “*iletişim çağı*”nı, “*bilişim çağı*”nı yaşıyor; turist olarak gidip başka ülkeleri görmeye ne lüzum var?. 13. yüzyılda mı yaşıyoruz; Çin’i tanımak için İtalyan Marco POLO’nun seyahat notlarına mı bakmak gerekir? 14. yüzyılda mı yaşıyoruz; Orta-Doğu’yu, Kafkasları, Anadolu’yu, Hindistan’ı, Afrika’nın bir bölümünü, İspanya’yı tanımak için İbni BATTUTA’nın seyahatnamesine mi başvurmak zorunluluğu var? Şimdi yazılı ve görsel yayınlar var, gazeteler, dergiler var; televizyon var, internet var, CD, DVD ve benzeri iletişim araçları var. Bunlar yeterli değil mi denilemez, denilmemelidir.

Çünkü hiç bir kitle iletim aracı bizzat görmenin, gözlemlemenin yerini tutamaz; Türkçede güzel bir deyiş vardır: “*İnsanlar konuşa, konuşa, hayvanlar koklaşa koklaşa anlaşırlar*”. Kültür turizminde konuşarak anlaşmanın gerekliliği nedeniyle, yerel yönetimlere ve yöresel turizm kuruluşlarına önemli görevler düşmektedir. Gelen yabancı konukların sorularının ve meraklarının yanıtsız kalmaması için, hem dil bilen, hem bulundukları yerin kültür değerlerinin özelliklerini bilen görevliler, turizm bürolarında hazır bulundurulmalıdır.

Gelmek ve gezmek suretiyle görmek, o yeri belgeleyen bir TV filmin çekiminde kullanılan kameranın objektifinden yansıyanlardan çok farklıdır; belgeseldeki sunucunun anlatımları, bir kenti, o kentin insanlarıyla bizzat konuşarak tanımakla eşdeğerde olamaz. İnsan aracısız olarak kendi gözüyle dilediklerini görmek ve ilgisini çeken konulara ilişkin sorularının yanıtlarını duymak ister.

Örneğin Safranbolu'ya gelenler, niçin Anadolu'da başka bir eski tarihsel kentin değil de, Safranbolu'nun Dünya Mirası Listesi'nde yer aldığını, Safranbolu evlerinden çok büyük bir kısmının neden konak biçiminde ve neden bu kadar büyük olduğunu sormak isteyebileceklerdir

. Böyle bir soruya karşılık; Anadolu'da, Safranbolu dışında başka eski tarihsel kentler de olduğu, ancak oralarındaki eski Türk-Osmanlı sivil mimarlık örneği evlerin çok büyük kısmının zaman içinde yıkılarak, yerlerine kargir binalar yapıldığı, kent ölçeğinde sit alanı olan Safranbolu'da ise evlerin, tek tek değil, sokaklar boyunca ve mahalleler halinde hep bir arada bozulmadan korunduğu, bine yakın evin yasal koruma altında bulunduğu, evlerin çok büyük olmasının ise, yarım yüzyıl öncesine kadar eski Türk kentlerinde, ataerkil (*patriarchal*) aile yaşamının gereği olarak; dede, evlat ve torunları içeren üç kuşak aile bireylerinin aynı çatı altında barınmalarından kaynaklandığı ve ayrıca bunun zamanında Safranbolu'da üst düzeyde bir sosyal ve ekonomik yaşam bulunduğunu da gösterdiği yanıtlarını duyabilmek olanağını bulabileceklerdir.

Kültür turizminin bir başka yararı da, ülkeler ve insanları hakkında en sağlıklı değer yargılarına ulaşmayı ve varsa yanlış değerlendirmelerin giderilmesini sağlamasıdır. Örneğin Safranbolulular bu sayede, son yıllarda gelen yabancı turistlerin büyük çoğunluğunu oluşturan Japonları gerçek nitelikleriyle çok yakından tanımak olanağı bulmuşlardır. Televizyon kanallarındaki "karate" ve benzeri dövüş sporları, "sumo" güreşi ile "kamikaze" ve "harakiri" eylemleri izlenerek oluşan çok değişik bir Japon imajı vardı. Hepsi de güler yüzlü, hepsi de çok nazik ve çok sevecen olan Japon turistlerin Safranbolu'yu ziyaret etmeleriyle bu imaj tamamen silinmiş, Japonlar Safranboluluların gönlünde farklı ve çok saygın bir yer edinmiştir.

Bir başka örnek Almanya'dan... Soğuk ve yağışlı bir gün, Münih kentinde yolun bir tarafından karşı kaldırıma geçmekte zorlanan çok ihtiyar bir kadına, Karabük/Eskipazar'lı bir genç yardımcı olur. Hanımefendi bu yardımı sevinç ve teşekkürle karşılar ve yolun karşısına ulaştıklarında başını kaldırır ve sorar: "*Siz neredensiniz ?*"; "*Türküm*" yanıtını alınca, "*Bir Türk'ün sizin gibi centilmen olabileceğini sanmazdım*" karşılığını verir.

Bu olay, bir ulusla ilgili doğruluğu araştırılmadan sahiplenilmiş bir peşin hükmün, ne kadar yanıltıcı olabileceğinin çok ilginç bir göstergesidir. Ülkeler ve insanları hakkında, böylesine kulaktan dolma olarak benimsenmiş ön yargıları, yargısız infazları etkisiz kılmada kültür turizmi, herhalde çok değerli işlev üstlenmiş olacaktır.

Öte yandan, Türkçede şöyle bir atasözü vardır. "*Çok yaşayan değil, çok gezen bilir*" denir. Bilgi, gezmekle ilişkilendirilir. Bilgi çok önemlidir. İngiliz düşünürü BACON, "*bilgi kuvvettir*" sözünü herhalde boşuna söylememiştir. Değerli araştırmacı ve gazeteci Uğur MUMCU da, "*bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olunmaz*" derken bilginin ne denli önemli olduğunu dile getirir.

Bilginin vatani yoktur; bilgi de, uygarlık da ulusal değil, uluslar arasıdır. Bilgi de uygarlık da tüm insanlığın ortak kazanımlarıdır. Her bilgi bir önceki bilgi; her uygarlık bir önceki uygarlık üzerinde yapılır. Yazılı tarihi 4 bin yıl öncesine dayanan Çin'de başlayan uygarlığın, tarih boyunca Mezapotamya ve Akdeniz çevresinde de şekillendikten sonra, Avrupa'ya aktarılmış olması karşısında, günümüzde Batı uygarlığından değil, çağdaş uygarlıktan bahsedilmesinin gerektiğini söyleyenler haksız değildir.

Milattan sonra 2. yüzyılın başında Çin'de kağıt üretilmeye başlanmasına karşın, tam 600 yüzyıl sonra, kağıt yapmasını bilen Çin askerlerini esir alan Araplar aracılığıyla dünyanın kağıtla tanışması, yine Çinlilerin bulduğu pusulanın, ancak bir kaç yüzyıl sonra Avrupa'da kullanılmaya başlanması gibi gecikmeler, insan yaşamını kolaylaştıran bilgilerin ya da buluşların saklanması çok, toplumlar arası ilişkilerin kurulamamış olmasının

sonuçlarıdır. Bir başka deyişle, o dönemlerin olanakları, anlayışları, araçları açısından bir kültür turizminin söz konusu olamamasındandır.

Sonuç olarak şu gerçek özellikle vurgulanmalıdır: Kültür turizmi uluslararası ilişkiler açısından çok önemlidir. Kültür turizminde de, Dünya Miras Listesi'nde yer alan kentlerin ayrı bir önemi ve işlevi vardır. Bir ulusu tanımak için, bugün yaşayanları tanımak, bugünkü yapıtlarını görmek yeterli değildir. Siyasal hukukta genel kabul görmüş anlatımla, ulus denilince, ortak sosyal ve kültürel değerleri olan, bugün yaşayanlarla birlikte, geçmişten geleceğe bir ırmak gibi akıp giden insanların oluşturduğu bir topluluk söz konusu olur.

Bu nedenle bir ulus hakkında en sağlıklı değerlendirmeler ancak, o ulusun tarihini sergileyen geçmiş dönemlere ve günümüze ilişkin öğeleri bir arada bulunduran dünya mirası kabul edilen bir kentini görmekle mümkün olabilir.. Örneğin, Dünya Mirası kentlerden, 500 yıla yakın başkent olmuş İstanbul'da, Osmanlı dönemi yönetim ve yaşamından kesitleri; bir başka Dünya Mirası kent Safranbolu'da da, camiler ve çeşmelerle bezenmiş sokakların iki yanındaki ünlü Safranbolu evlerinin oluşturduğu mahalleleri ve lonca düzenine sahip çarşıları görerek, Türklerin sosyal ve ekonomik yaşantıları hakkında bilgilenmek olanaklıdır

:Dünya mirası kentler, bir ulusun kimliğini açıklayan sergi alanlarıdır. Bu kentler, arkeolojik ören yerleri gibi sadece kültürel mirası barındırmaz; bunlar halen içinde yaşamaya devam olunan kentlerdir. İnsanlardan arındırılmış yerler değildir. İnsanlardan da asla arındırılmamalıdır. İnsanlarla beraber yaşatılmalı, insanlarla birlikte korunmalıdır.

Bu kentlerdeki özel mülkiyet konusu taşınmaz kültür değerlerinin sadece tapu malikleri tarafından korunmasını beklemek çoğu kez yeterli olamamaktadır. Bu yapıtların kişisel değil, geniş anlamda ulusal ve hatta uluslararası bir miras olarak değer taşıdığı kuşkusuzdur. Bu bağlamda, korunması gerekli taşınmazların sahiplerine, ulusal ve uluslararası kuruluşların fonlarından destek sağlanmalıdır. Kültür turizminin sürekliliği ve dünya mirasının gelecek kuşaklara aktarımı, böyle bir işbirliğiyle gerçekleşecektir.

Avrasya Uluslararası Turizm Semineri'nin tüm üye ülkeler, tüm üye kentler için önemli yarar ve katkılar sağlayacağına inanıyorum. 11.11.2005

Kızıltan ULUKAVAK (*)

(*) KIZILTAN ULUKAVAK; Safranbolu 1937 doğumlu olup, Ankara Ziraat ve Hukuk Fakülteleri mezunudur. 1960'li yıllarda Tarım Bakanlığı Müfettişliği, 1970'li yıllarda Safranbolu'da avukatlık ve iki dönem Belediye Başkanlığı yapmış; Belediye Başkanlığı sırasında, Safranbolu'nun tarihsel ve kültürel değerlerinin Türk ve Dünya kamuoyuna tanıtılması ve koruma altına alınması konusundaki karar ve uygulamaları gerçekleştirmiştir. 1980'de Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu denetçiliğine atanmış, bu kurulun Başkanı iken 2002 yılında emekli olmuştur